

Szabó László András¹

A migráció hatására megjelenő magányos elkövetési mód kriminológiai szempontú vizsgálata és egy lehetséges megelőzési modell

Criminological Examination of a Lonely Crime Mode that Appears as a Result of Migration and a Possible Prevention Model

Magyarországon a migrációhoz, illetve a bevándorló háttérű személyekhez köthető bűncselekmények száma csekély. A migráció jelenségének médiában való megjelenése ellenben komoly érzelmeket generál. Ez létrehozhat csoportosulásokat, és elindíthat egyéneken normasértő cselekmények elkövetésére sarkalló érzelmeket. A migráció jelensége egyszerre hordoz pozitív és negatív hatásokat. A negatív hatások közül az egyik legijesztőbb az, ahogy a gondolkodásunkat átformálja. Ez megfigyelhető a bevándorló háttérű személyek és a befogadó ország lakosainak egymáshoz való viszonyulásában. Tanulmányomban a migráció jelenségének hatására megjelenő magányos elkövetőt vizsgálom, fókuszba helyezve a megelőzés problematikáját. A magányos elkövető mind a befogadó, mind a bevándorló háttérű személyek között megjelenhet. Bemutatom, hogy a büntető dogmatikai és megelőzési modellek miként működnek vagy nem működnek. A tanulmány végén a magányos elkövető fogalmát alapul véve, faktorok segítségével egy lehetséges megelőzési modellt a megelőző vagy prediktív profilalkotást mutatom be.

Kulcsszavak: megelőzés, migráció, magányos elkövető, elrettentés, megelőző profilalkotás

¹ SZABÓ László András doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, ORCID: 0000-0001-7957-0724

In Hungary, the number of offenses related to migration and persons with an immigrant background is small. However, the phenomenon of migration in the media generates serious emotions. This can create clusters and trigger emotions that trigger violations in individuals. The phenomenon of migration carries both positive and negative effects. One of the most negative effects of all the negative effects is how to transform our thinking. This can be seen in the relationship between people with an immigrant background and those in the host country. In my study, I investigate the lonely perpetrator of the phenomenon of migration, focusing on prevention issues. A lone offender may appear among both the host and the person with an immigrant background. I show how criminal dogmatic and preventive models work or do not work. At the end of the study, based on the concept of a lone offender, I present a possible prevention model using preventive or predictive profiling.

Keywords: prevention, migration, lone actor, deterrence, preventive profiling

Bevezetés

Magyarországon a migrációhoz, illetve a bevándorló háttérű személyekhez köthető bűncselekmények száma csekély. A migráció jelenségének médiában való megjelenése ellenben komoly érzelmeket generál. Ez létrehozhat csoportosulásokat, és elindíthat egyéneknél normasértő cselekmények elkövetésére sarkalló érzelmeket. A címben azért szerepel a megelőzés a bűnmegelőzés helyett, mivel a normasértéshez vezető folyamat egyéni szinten nagyon változatos. Sokszor megfoghatatlan, és még magának az egyénnek is nehéz szavakba öntenie azt a feszültséget, érzelmeket, amelyeket átél. Ez a migráció jelensége tekintetében, amely egyszerre hordoz pozitív és negatív hatásokat, különösen jellemző. A negatív hatások közül az egyik legmarkánsabb az, ahogy a gondolkodásunkat és érzelmeinket átformálja. Ez megfigyelhető a bevándorló háttérű személyek és a befogadó ország lakosainak egymáshoz való viszonyulásában, az integráció jelenségében. Tanulmányomban a migráció negatív hatására megjelenő magányos elkövetőt vizsgálom, mindezt a kriminológia tudományának szemszögéből. Fókuszba helyezem a megelőzés problematikáját. A magányos elkövető mind a befogadó, mind a bevándorló háttérű személyek között megjelenhet. Bemutatom, hogy a büntető dogmatikai és megelőzési modellek miként működnek vagy nem működnek. Először magát a dogmatikai háttérrel és annak létrejöttét tanulmányozom. Ismertetem a kriminológiai elméleteket, amelyek segítenek megérteni az elrettentés és a büntetés elméletét és azok kapcsolatát a megelőzéssel. Hogyan működik és miért nem működik a megelőzés a magányos elkövető kapcsán. A tanulmány végén egy lehetséges megelőzési modellt, a megelőző profilalkotást mutatom be. A tanulmány kifejezetten a profilozásra fókuszál abban a tekintetben, hogy a bűnüldöző hatóságok és az igazságszolgáltatás nézőköréből kieső lehetséges elkövetői kört vizsgálja, mindezt a migráció hatásának irányából.

A magányos elkövető meghatározása²

Farkas Johanna a terminológiai meghatározást és annak nehézségeit így fejt ki. Alapvetően a terrorizmus jelensége körül definíciós problémák körvonalazódnak, gyakorlatilag a mai napig nincs tudományos konszenzus a terminológiát illetően.³ Ez a tendencia jelenik meg a magányos merénylők meghatározásában is. Sokan például a magányos merénylőket összemoszák a dzsihadista merénylőkkel. Tehát a „magányos merénylő” angol kifejezéseiben reprezentálódik egyfajta diverzió, amely tovább gyűrűzik a terminológia világában, mert a kormányok, a privát szervezetek, a média és a kutatók is különféleképpen értelmezik a fogalmat, valamint eltérő kifejezéseket is alkalmaznak.⁴

A leaderless resistance Joosse szociológiai megközelítésében a szélsőjobboldali ellenállás egyfajta stratégiája, amely egyénileg vagy egy kisebb csoport tevékenysége során valósul meg, és a cselekmény motivációjában egyértelmű politikai indíttatás jelentkezik.⁵ A fogalom Louis Beam amerikai neonáci vezetőhöz kapcsolódik, aki 1992-ben kiadott esszéjében felszólítja a követőit: amennyiben a vezetőiket letartóztatják, hagyják el a hagyományos, piramis alakú szerveződési formát, és kis csoportokban vagy egyedül hajtsanak végre támadást a kormányzat és annak képviselői ellen.⁶ A leggyakoribb a már említett lone wolf terrorism kifejezés.⁷ Ennek szinonimája a solo-actor terrorism, amelyet például a Center for Terror Analysis alkalmaz.⁸

Az utóbbi időben a lone-actor kifejezést használják, példa erre Gill⁹ nagy összefoglaló munkája és az Europol legutóbbi tanulmánya.¹⁰ Spaaij a magányos merénylőt így definiálja: „A merényletet egyedül hajtja végre, nem kapcsolódik organizált terrorszervezethez vagy hálózathoz, a modus operandit maga terveli ki és valósítja meg, bármilyen direkt külső utasítás vagy irányítás nélkül.”¹¹ Jelen munkában a Spaaij meghatározását ideológiai szempontokkal kiegészítő Connor definícióját tekintjük kiindulópontnak, amely napjainkban a legtöbb szakértő által elfogadott álláspont.

E szerint magányos merénylő az, aki egyetlen elkövetőként, valamilyen ideológia (politikai, vallási vagy egyéni cél) szellemében erőszakot hajt végre, külső segítség (tehát organizált terrorszervezet segítsége vagy a világháló) nélkül.¹²

² FARKAS 2016, 21–22.

³ SPAAIJ 2012, 856.

⁴ FELDMAN 2013.

⁵ JOOSSE 2007, 351.

⁶ BEAM 1992.

⁷ DICKSON 2015.

⁸ *Center for Terror Analysis: The Threat From Solo Terrorism and Lone Wolf Terrorism* 2011.

⁹ GILL 2015, 1–24.

¹⁰ *European Union Terrorism Situation and Trend Report* 2016, 5.

¹¹ NIJBOER 2012, 34.

¹² CONNOR–FLYNN 2015, 9.

Büntető dogmatikai előzmények, a megelőzés alapja

Ahhoz, hogy megértsük az elrettentés dogmatikáját, vissza kell nyúlnunk ahhoz a tételhez, amelyben megszületett. Ezt Borbíró Andrea kriminológus így fogalmazza meg: „A klasszikus paradigma az akaratszabadság tételén alapul. Az embert olyan racionális, szabadon cselekvő egyénnek tekintik, akinek magatartását, döntéseit csupán saját jól felfogott önérdeke alakítja. A klasszikus paradigma szerint ezért a bűnözésnek nincsen különösebb oka azon túl, hogy egyének saját érdekeiket követve úgy döntenek, hogy bűncselekményeket követnek el, mert ez nekik valamiért jó, azaz megéri (ezért hívják az ide tartozó kriminológiai elméleteket döntési vagy akarati elméleteknek is).”¹³ A büntetés elkerülhetetlensége adja annak visszatartó erejét. Ezen elvek Cesare Beccaria *A bűnökről és büntetésekről*¹⁴ című munkájában jelennek meg. Ez volt az úgynevezett klasszikus paradigma kialakulása. Ez a büntetőpolitika sokáig háttérbe szorult, majd az 1970-es évektől fokozatosan a jóléti államok válsága és összeomlása után újra előtérbe került.

Ezt hívjuk neoklasszikus büntetőpolitikai fordulatnak, és 1984-re datálható. Megjelent a rendteremtő vagy más néven rendfenntartó állam, és az elrettentés dogmatikailag is ekkor került újra a fókuszba. Jellemzően párban szokták emlegetni a semlegesítéssel, vagyis a személy vagy a tett semlegesítésével. De vajon magát az elrettenést mi alapozza meg? Egy jelenség mint a bűnözés nagyságának hirtelen megváltozása, amely változást a felderítések száma nem tud követni. Magyarországon 1985–1992 között a regisztrált bűncselekmények száma négyeszeresére emelkedett, és a gazdasági-társadalmi változások az oksági folyamatokat is jelentősen átalakították.¹⁵ Szabó András kriminológus 1992-ben írta meg az *Igazságosan vagy okosan?* című könyvét, amelyben az ötödik fejezetet szentelte az elrettentés körbejárásának.

Szabó András így vezette le az elrettentés elméletét, amely részekből áll: *Fenyegetés, Fenyegetés beváltása, Választási lehetőség és felelősség, Előnyök és hátrányok egyenlege, Bizonyosság és szigor (elkerülhetetlenség)*.¹⁶

Minden büntetésnek van generális és speciális elrettentő hatása. Itt a generális büntetésnek a potenciális bűnelkövetők a címzettjei. Speciális büntetés a már megbüntetett személyre hat. Az elrettentés jellemzői közül a legfontosabb a tett alapú büntetés, amely egyben tetтарыnyos is. Büntett és büntetés. Nem nézi sem az elkövető, sem az elkövetés pszichológiai, szociológiai vagy kulturális körülményeit. Nagyon jól alkalmazható a hirtelen megnövekedő jelenségek, mint a bűnözés vagy a migráció kezelésére, ez tény. Generális prevenciójú, így mindenkire ugyanúgy érvényes gyors és látványos eredménnyel jár. Relatív olcsó, mert nem igényel komolyabb szervezetfejlesztést, csupán az egyszeri technikai beruházás szükséges. Büntetőjogilag valamennyi visszatartó ereje van, és bűnmegelőző hatásáról beszélhetünk, de nem a bűnmegelőzés klasszikus hármastagolásának értelmében. Az elrettentés leginkább elterjedt formája az őrizetbe vétel. „Az őrizetbe vételek száma csökkenti

¹³ BORBÍRÓ et al. 2017, 36.

¹⁴ BECCARIA 2012, 112.

¹⁵ BORBÍRÓ et al. 2017, 754.

¹⁶ SZABÓ 1993, 99–100.

a bűnözést, mert közvetlen és azonnali nyomozás-eredményességet vagy társadalmi reakciót mutat.”¹⁷

Az elrettentés elméletében a tettet büntetjük, de a (neo)klasszikus paradigma már nem csak a tettet bünteti, hanem a technikai, környezeti eszközök fejlődésével a tett elkövetését nehezíti vagy akadályozza meg. Ezt hívjuk környezeti kriminológiának vagy szituációs bűnmegelőzésnek. Ronald W. Clarke¹⁸ amerikai kriminológus dolgozta ki az elméletet. Sokan a kriminológiai tudományos körökből, köztük maga Clarke sem tartja kriminológiának, tudománynak mivel a bűnözés oksági összefüggéseit nem vizsgálja és nem ad rá magyarázatot. Pusztán technikai megoldások összességének tartja.

A büntető dogmatikai változás következménye az illegális bevándorlás és a bevándorlási jog kriminalizálása, vagyis a „Crimmigration”. Lévy Miklós ezt így látja: „Így a büntetőjog az egyének és a társadalomnak erőszak révén, csalárd módon vagy egyéb bűnös szándékkal okozott károk megelőzésére törekszik, a bevándorlási jog pedig meghatározza, hogy ki lépheti át az országhatárt, tartózkodhat adott országon belül és kinek kell elhagynia azt. A két jogterület annyiban hasonlít egymásra, hogy egyaránt különböznek más jogágaktól. Amíg ugyanis a legtöbb jogág középpontjában az egyének és az üzleti szereplők közötti kapcsolatok és konfliktusaik szabályozása áll, addig a büntetőjog és a bevándorlási jog elsősorban az állam és az egyén közötti kapcsolatot szabályozza. A büntetőjognak és a bevándorlási jognak egyaránt a lényegéhez tartoznak a befogadó és kirekesztő rendszerek. Mindkét jogterület kijelöli, hogy szükséges-e, és ha igen, akkor miként befogadni, megtartani az egyéneket, mint a társadalom tagjait vagy kirekeszteni őket a társadalomból. Mindkét jogterület létrehozza a bennlévőket és a kívülállókat.”¹⁹ Ezt a „biztonságiasodás” folyamata is alátámasztja.

A megelőzés eredményessége a magányos elkövető kapcsán

A legmarkánsabb probléma az, hogy a büntető rendszer minél szélesebb sávot akar lefedni, így az egyedi elkövetők láthatatlanok maradnak számára. Ez abból az elvből vezethető le, hogy a büntetés elkerülhetetlen kell, hogy legyen. A magányos elkövetőt, legyen radikalizálódott vagy más motivációval rendelkező, ez nem fogja visszatartani tette elkövetésétől. Nem akarja a bűncselekményt megúszni, nem akar elmenekülni, csak addig folytatni, amíg minél nagyobb kárt nem okoz. A megelőzés alapja jelenleg a (neo)klasszikus büntetőpolitika, amely a büntett és büntetés elven működik, és a már ismertetett elrettentés elméletével van kapcsolatban.

A következőkben az elméletet részenként értelmezem a magányos elkövetőre fókuszálva: *Fenyegetés*: egyszerűen nem érdekli az elkövetőt. *Fenyegetés beváltása*: nem fél a büntetéstől, mivel vagy nem lesz már addigra életben, öngyilkos lesz vagy ezt a rendőrségen keresztül éri el. *Választási lehetőség és felelősség*: biztos, hogy kellően mérlegeli, megtervezi tettét. A felelősség mindig másé. A hatalomé, a társadalomé

¹⁷ SZABÓ 1993, 98–125.

¹⁸ CLARKE 1983, 225–256.

¹⁹ LÉVAY 2017, 154.

az áldozatoké. *Előnyök és hátrányok egyenlege*: ez kiemelten fontos szempont. Minél nagyobb pusztítás minél gyorsabban. *Bizonyosság és szigor (elkerülhetetlenség)*:²⁰ sajnos ez semmilyen formában nincs hatással rá. A magányos elkövető egy dologtól tart, hogy hamarabb felfedezik, és meggátolják tette véghezvitelében.

Minden büntetésnek van generális és speciális elrettentő hatása. Itt a generális büntetésnek a potenciális jövőbeni bűnelkövetők a címzettjei, akik valójában nem is a klasszikus értelemben vett elkövetők. Arról nincs adat, hogy mennyi terrorcselekményt akadályoznak meg, tehát így ennek a visszatartó ereje sem tud hatni. Nem tudni, mennyi potenciális magányos elkövetőt sikerül az elkövetés előtt észlelni. A médiába a sikeres vagy elkezdett cselekmények kerülnek be. Ezek inkább megerősítik a potenciális jövőbeni magányos elkövetőt, hogy ezt ő sokkal jobban fogja véghezvinni. A speciális büntetés a már megbüntetett személyre hat, akit ez nem érdekel, vagy nem történik meg a büntetés kiszabása. Vagyis az előzőekben már többször jelzett bűn nem maradhat büntetlenül elv csorbul. Az áldozatoknak, az áldozatok hozzátartozóinak és az egész társadalomnak okozott fájdalomról nem is beszélve. Kiemelte, hogy a sértettek nem kapnak semmilyen magyarázatot és kárpótlást. Az elkövetők sokszor hagynak maguk után valamilyen kiáltványt, ahol megmagyarázzák tettüket. Csak az áldozatok a miért pont én kérdésre soha nem kapnak választ.

A megelőzés tehát két okból nem működik. Első ok: nem ilyen típusú elkövetésre alkották meg. Második ok: az elkövető személyisége annyira egyedi, hogy a jelzőrendszer számára láthatatlan, észrevétlen tud maradni.

Egy lehetséges megelőzési modell, a profilalkotás

Az egyediség miatt a profilozás, a profilalkotás lehet a megelőzésre az egyik megoldás. A pszichológiai profilalkotásról a szakmai protokoll az alábbi megállapításokat teszi: „A pszichológiai profilalkotás az adott bűncselekményre vonatkozóan, elsősorban a pszichológiai adatok összegzése, értékelése és elemzése, valamint a pszichológia elméletek, módszerek és kutatási eredmények alkalmazása által az elkövetőről és cselekményéről valószínűsíthető pszichológiai jellemzők meghatározása.”²¹

A marylandi egyetemen készült tanulmány szerint²² a terrorizmus elleni küzdelemben a pszichológiai elemzések három szinten jelennek meg:

- Az egyéni jellemzők vizsgálata során a kutatók célja azonosítani azokat a személyiségjegyeket vagy pszichopatológiai vonásokat, amelyek együtt járnak a terrorista magatartás megjelenésével. Az első fejezetben már szó volt arról, hogy milyen egyéni és szociális jellemzők predesztinálják az egyént arra, hogy terroristává váljon; a mentális és személyiségzavar megjelenése és a hátrányos szociális, gazdasági és politikai helyzet együttesen megnöveli a terrrorszervezetek befolyását az egyénre és a társadalomra nézve is. A mögöttes motiváció, a fogékonyságra való hajlam és a terrorista általános pszichológiai profiljának

²⁰ SZABÓ 1993, 99–100.

²¹ PÁSZTOR–MITYÓK–NÉMETH 2009.

²² KRUGLANSKI–FISHMAN 2009, 1–44.

megalkotása révén az elhárításban ki lehet szűrni azokat a személyeket, akik esetlegesen terrorcsoportok tagjai, vagy merényletre készülnek. A profil felállítása a deradikalizációs tervek készítésében is fontos szerepet játszik.

- A csoportszintű vizsgálatok a közös valóságészlelést, az új tagok bevonását célzó társadalmi befolyásolást, a terroristaideológia terjesztését és aszerint való nevelésének módját és a terroristanormák helyességét erősítő nyelvezetet állítják a kutatások középpontjába. A témát érintő szociálpszichológiai eredmények arra szolgálnak, hogy bemutassák, milyen csoportdinamikai, illetve egyén és csoport közötti interakciós jellemzők azonosíthatók a terror-szervezetek profiljában.
- A szervezeti szintet vizsgáló kutatások fókuszában azok a kiképzések, logisztikai és anyagi jellemzők vannak, amelyek meghatározzák a terroristacselekmények bekövetkezését. Ide tartoznak a stratégiai és taktikai megbeszélések, a célok megfogalmazása, a döntéshozatali módok, az elrettentés eszközei és a merényletek tervezésének és végrehajtásának módja. A szervezeti szintű elemzések azonosítják a csoporthierarchiát és a politikai célokat is. Ezek az eredmények segítenek abban, hogy előzetesen meg lehessen határozni a terroristacsoportok támadóeszközeit, illetve a lehetséges célpontokat annak érdekében, hogy a hatóságok megerősítsék azok védelmét.

A profilalkotással nem konkrét személyt jelöl meg, nem arra keresi a választ, hogy ki követte el a bűncselekményt, hanem milyen ember követte el. A megadott jellemzők egy része a feltételezett elkövetőre, másik része a feltételezett körülményekre, illetve indítékra vonatkozik. Meg lehet közelíteni személyi és cselekményi oldalról. A személyi oldalról tartalmazhatja az elkövető fizikai tulajdonságait, életkörülményeit, társas kapcsolatát, illetve más egyszerűen ellenőrizhető adatot. A profilozásnak három fő célja van:²³ az első az elkövető szociális jellemzőinek kiértékelése, a második a lélektani attribútumok megállapítása, a harmadik pedig kihallgatási technikák és eljárások létrehozása.

A kutatók között alapvetően konszenzus van abban a tekintetben, hogy a profilozásnak három megközelítése különíthető el: az FBI által kidolgozott módszer, a klinikai lélektani elmélet és a statisztikai adatokon alapuló technika. A pszichológia eszközeivel lehetőség nyílt arra, hogy a virtuális térben zajló tevékenység alapján azonosítani lehessen a potenciálisan veszélyt jelentő csoportokat és a magányos elkövetőket is.²⁴ Az internetes tevékenységgel foglalkozó profilalkotás is az előzőekhez hasonlóan zajlik, azonban az ilyen esetekben nincsen meghatározott helyszín és fizikai bizonyítékok, sőt, az esetek többségében nem bűncselekmény történik, hanem arra irányuló szándék kinyilvánítása. Emiatt a kutatók célja ebben az esetben a tényleges cselekvési valószínűség azonosítása, így sokkal inkább a profilozás preventív jellegén van a hangsúly. Tompsett és munkatársai 2005-ben azt vizsgálták, hogy milyen eltérések vannak a „normál” helyzetben végzett és a kibertérben zajló profilalkotás között. A kutatók szerint az utóbbi jellegéből fakadóan alkalmas arra,

²³ HOLMES–HOLMES 1996.

²⁴ SZIJÁRTÓ 2014, 19.

hogy azonosítsa az új bűnözői trendeket, és erről jelzést küldjön a rendvédelmi szervek számára, mielőtt a fenyegetések komoly problémává válnak.²⁵ A következőkben a prediktív analízist mutatom be, amely a profilalkotás megelőző használatában tud segíteni tudományos módszerként.

Prediktív analitika mint módszer

Az adatbányászat, big data kifejezésekkel a prediktív analízis (olykor predikciós analízis) gyakran szerepel együtt. A prediktív analízis (ritkábban: előrejelzés) az adat-tudomány egyik módszere. Lényege, hogy speciális jellemzők alapján kategóriákba sorolva adatainkat, a múltbeli viselkedést alapul véve valószínűsítünk („előre megmondunk” – innen a prediktív elnevezés) egy jövőbeli viselkedést adott helyzetben.²⁶

A prediktív elemzés komplex művelet, amelynek során ismert faktorok függvényében megfigyelve ismert eredményeket, ugyanezen faktorok ismeretében határozunk meg más, még nem ismert eredményeket. Lényege, hogy minél több múltbeli adatból jelezzük előre (modellezzük) a jövőbeli várható viselkedést. Olyan matematikai, statisztikai, ökonometriai módszerek összességét jelenti, amelyek adatbázisokon belül találnak összefüggéseket, és segítenek jobb döntések meghozatalában.

Az anyag szerint Shmueli és Koppius²⁷ 2010-es meghatározása szerint a prediktív analitika két összetevőből áll:

- empirikus prediktív modellek (statisztikai modellek és egyéb módszerek, mint például adatbányászati algoritmusok), amelyek előrejelzést adnak a megfigyelések alapján,
- a módszerek értékelése, a modell prediktív ereje, azaz előrejelző képessége (prediktív pontossága). Az a modell képes generálni pontos előrejelzést, amelyben az „új” is értelmezhető időben, azaz a megfigyelések egy jövőbeni időszakában.

A meghatározó viselkedési jellemzőket, amelyek eldöntik egy-egy konverzió valószínűségét, prediktoroknak nevezzük. Prediktor lehet például az időpont, időtartam, lokáció stb. Minél több prediktor áll rendelkezésre, annál pontosabb a prediktív elemzés. A prediktorokat az eredményesség érdekében egy-egy modellen belül kombinálni kell. Például prediktor lehet a fizikai közelség.

A gyakorlatban háromféle modell segítségével valósíthatjuk meg a prediktív elemzést. A megfelelő modell kiválasztása attól függ, mi az elemzés célja.

²⁵ TOMPSETT–MARSHALL–SEMMENS 2005.

²⁶ TESSÉNYI–KAZÁR 2012, 677–695.

²⁷ SHMUELI–KOPPIUS 2010, 48.

1. Deszkriptív modell

A legáltalánosabban használt prediktív analízises modell az üzleti tevékenységben. Lényege, hogy adatelemzéssel osztályozzuk (leírjuk – innen a modell elnevezése) ügyfeleinket, termékeinket. A prediktív modellel szemben nem egyetlen esemény (következmény, konverzió) szempontjából vizsgáljuk az elemet, hanem több szempontra, összefüggésre tekintettel csoportba soroljuk.

2. Prediktív modell

A múltbeli adatok elemzésével határozzuk meg egy jövőbeli esemény valószínűségét. A prediktív modellt akkor alkalmazzuk, ha egy adott következmény valószínűségét akarjuk meghatározni olyan elemre, amelynek egy vagy több tulajdonsága ismert. A módszer lényege, hogy az ismert karakterisztikummal bíró elem viselkedését vesszük alapul egy ismert adott helyzetre, és ezzel párhuzamba állítva valószínűsítjük egy másik, hasonló karakterisztikummal bíró elem viselkedését hasonló, de még nem ismert helyzetre.

3. Preszkriptív modell (más néven döntési modell)

Ez a modell adott döntések várható eredményeinek prognózisára szolgál, vagyis a különböző tényezők figyelembevételével az adott döntés valamennyi lehetséges kimenetelét és azok valószínűségét vizsgálja. Lehetőséget ad arra, hogy a különböző faktorok változtatásával vizsgáljuk az eredmény változását (például üzletünk bővítése előtt valószínűsíthetjük, mely termékek kereslete növekszik vagy csökken majd), optimalizáljunk. Második elnevezése arra utal, hogy rendszerint döntési mechanizmusok, szabályegyüttesek kialakítására szolgál.

A migráció jelensége és egy megelőzési modell a magányos elkövetőre

Először a bűnmegelőzés hármass rendszerébe helyezem el a jelenséget, majd a lehetséges prediktorokat veszem számba az egyéni jellemzőkre fókuszálva.

A bűnmegelőzés hármass rendszere: Elsődleges megelőzés a társadalomra kiterjedő prevenció (szociálpolitika). Ez a bevándorló háttérű személyek és a második generációs bevándorlók megfelelő szintű integrálása a társadalomba. Ezt a lakhatás, az oktatás, az egészségügy, a munkaerőpiaci helyzet és a társadalmi kulturális alapok jelentik. Helye a család, a közösségek és az iskola. Összességében a megfelelő szociálpolitika. Az integráció kétirányú, mert a társadalmat, a befogadókörzést is megfelelővé kell tenni az integrálásra, különben a befogadó és bevándorló oldal ellenállása komoly konfliktusok kialakulásához vezethet. Ez a legszélesebb spektrumú

megelőzési szint. Éppen ezért a legnehezebb és a legfontosabb az egyénre szabott eljárások lefolytatása. Ezen a szinten a legfontosabb a szűrés azoknak a viselkedési, személyiségi jegyeknek alapján, amelyek prognosztizálhatják a későbbi magányos elkövető attitűd kialakulását.

A másodlagos prevenció a veszélyeztetett csoportokra és egyénekre (migránsokra) vonatkozik. A másodlagos szint már a szűkebb, főként sérülékeny, veszélyeztetett egyének vagy a társadalom számára veszélyt jelentő egyének beazonosítására és a megfelelő megelőzési intézkedések megtételére alkalmas. Az egyénben itt már kialakul a feszültség a helyzete miatt, és ezzel együtt az agresszió is megjelenik. A normasértő cselekmények felszínre törnek, és hiányos kontroll esetében egyre súlyosabbá válnak. A megelőzés a jelzőrendszer, mint a családvédelem, ifjúságvédelem, a bűnmegelőzés szintjén van. Helye az iskola és a társadalom. Az esetleges magányos elkövető ezen a szinten kerül a hatóságok látókörébe. Itt dől el, hogy az állami szervezetek mit kezdenek vele.

A harmadlagos megelőzés a kriminalizálódás prevenciója (a büntető igazságszolgáltatás), ez nem része a tanulmánynak, mivel a lehetséges magányos elkövető már a hatóságok látókörébe került. A kriminológia vizsgálja az előéletet, a bűnözői karriert. Az egyén által elkövetett bűncselekmények előre vetítik a jövőbeni bűnözői aktivitást. Ezen bevándorló háttérű személyek szűrése a magányos elkövetés jövőbeni lehetőségének megelőzése miatt fontos. A fejlődéskriminológia, a börtönkriminológia és a börtönpszichológia eszközei segítenek a korai felismerésben és a mielőbbi reintegráció elkezdésében.

A következőkben a tanulmány tárgyát képező magányos elkövetőt vizsgálom, akinél semmilyen előzmény nem jelzi a normasértő bűncselekmény, terrorcselekmény megtörténtét. Sem a körülményei, sem az egyéni jellemzői első pillantásra nem utalnak agresszióra, szélsőséges viselkedésre és devianciára. Mindezt a kriminalisztikai profilalkotás és a prediktív analitika hármában a prediktorok segítségével teszem kontextusba, a migráció hatására megjelenő veszélyes cselekmények lehetséges megelőzésére koncentrálva.

A magányos merénylet fogalma a kiindulási pont. „A merényletet egyedül hajtja végre, nem kapcsolódik organizált terrorszervezethez vagy hálózathoz, a modus operandit maga tervezi ki és valósítja meg, bármilyen direkt külső utasítás vagy irányítás nélkül.”²⁸ Kiemelve a prediktorokat, vagyis egyedül, tervezetten, külső hatás nélkül. Ezt a hármast a statisztika módszerével vizsgálva. A statisztikai adatokon alapuló technika lényege, hogy a pszichológia eszközeivel lehetőség nyílt arra, hogy a virtuális térben zajló tevékenység alapján azonosítani lehessen a potenciálisan veszélyt jelentő csoportokat és a magányos elkövetőket is.²⁹ A szűrés irányához, vagyis a lehetséges veszélyt jelentő személyekhez hozzárendelve a prediktív analízis módszerét. A prediktív analízis (ritkábban: előrejelzés) az adattudomány egyik módszere. Lényege, hogy speciális jellemzők alapján kategóriákba sorolva adatainkat, a múltbeli viselkedést alapul véve valószínűsítünk („előre megmondunk” – innen a prediktív elnevezés) egy

²⁸ NIJBOER 2012, 34.

²⁹ SZIJÁRTÓ 2014, 19.

jövőbeli viselkedést adott helyzetben.³⁰ Az elemzés eredménye a prediktorok, vagyis az egyedül, tervezetten külső hatás nélküli cselekmények elkövetőinek pszichológiai jellemzőit prediktorokká alakítva, előre valószínűsíthető terrorcselekmények elkövetőinek személyét adja ki a módszer. A végső vizsgálatot a kockázatelemzés alapján egy szakértőkből álló csoport kell, hogy végrehajtsa.

Derült égből villám, ahogy a bűn- vagy terrorcselekmény megtörténik. Felmerül a kérdés, hogy a villám becsapását meg lehet-e jósolni. A válasz, igen. Így az emberi viselkedést is. A hosszú nyugalmas időszakot villanások szakítják meg.³¹ A villanások nem mások, mint a normál élethelyzetben az átlagos szintet többszörösen meghaladó fontosságú cselekmények vagy történések hirtelen nem várt bekövetkezése. Az emberi viselkedés kiszámíthatatlan és véletlenszerű. Viszont ha véletlenszerű, akkor kiszámítható. A fenti fogalmak összefoglalásából és a már megtörtént magányos támadások elkövetőinek szociológiai, pszichológiai, kriminalisztikai jellemzőit algoritmussá alakítva lehetséges egy nagymintás szűrés végrehajtása. Ez akkor igaz, ha a potenciális egyénnek van úgynevezett virtuális lábnyoma. Amennyiben ez nincs, akkor a már bemutatott bűnmegelőzés hármasságában elhelyezkedő szereplőknek van felelőssége a lehetséges magányos elkövetők felismerésére. A villanások mindkét esetben bekövetkezhetnek, csak a megelőzésük más képességeket igényel. Az elsőben a virtuális térben történik a szűrés, a másodikban a rendszer emberi tényezőin múlik a felismerés. Arra is lehet szűrni, hogy kinek nincs virtuális lábnyoma, mert más jellemzők fennállásával együtt ez utalhat az esetleges normasértő egyénre. Persze súlyozni kell a lehetséges normasértések között, a súlyosabbak azonnali eljárást, míg a könnyebbek inkább preventív, megfigyelő jellegű eljárást igényelnek.

Az „emberi viselkedés megjósolható” kijelentés pontosításra szorul. Nem minden esetben lehetséges a prediktív előrejelzés, mert az emberi cselekményeket külső és belső hatások befolyásolják, és a pillanatnyi pszichológiai, érzelmi és mentális állapot kiemelten hat rá. Egyes helyzetekben, egyes jelenségek kapcsán az azokhoz való viszonyulás alapján megjósolható az egyén jövőbeni esetleges cselekvése. Ilyen a migráció jelensége is, érzelmeket vált ki, szenzitív és megítélése nagyon szélsőséges. Jól megragadható jellemzőkkel rendelkezik, így a prediktorok jól meghatározhatók.

A migráció hatására létrejövő prediktorok számosak a tanulmányban, ezek összes bemutatása nem lehetséges. Legjellemzőbb és legismertebb az integrációs jelensége. Ehhez kapcsolódik az úgynevezett integrációs paradoxon. Az integrációs paradoxon lényege, hogy a befogadó társadalomba való integráció kiteljesedésével párhuzamosan a bevándorló elfordul a befogadó országtól, és ahelyett, hogy agresszív cselekményelkövetői hajlandósága csökkenne, növekedni fog.³² A jelenséget három különböző viszonylatban, prediktorban is vizsgálták: a befogadó országban való tartózkodás idejének növekedése kapcsán, a második és harmadik generációs

³⁰ TESSÉNYI–KAZÁR 2012, 677–695.

³¹ BARABÁSI 2010.

³² VERKUYTEN 2016, 583–596.

bevándorlók viszonylatában, illetve a szülők és gyermekek közötti asszimilációs különbségek hatásainak elemzése révén. Az általános trend azt mutatja, hogy

- minél tovább tartózkodik egy bevándorló a befogadó országban, annál valószínűbb, hogy agresszív cselekményeket fog elkövetni;
- a második és harmadik generációs bevándorlók több agresszív cselekményt követnek el, mint az első generációs bevándorlók;
- a szociálisan jól integrált fiatalok (függetlenül attól, hogy első vagy második generációs bevándorlónak számítanak-e) hajlamosabbak agresszív cselekmények elkövetésére akkor, ha szüleik kevésbé jól integráltak, mint azok a fiatalok, akik hasonló szülőkkel rendelkeznek, de ők maguk sem integrálódtak kellőképpen a befogadó társadalomba.

Az integráció ebben az értelemben asszimilációba fordul át. Haller József összegzésében a jelenség: „minél teljesebb egy bevándorló integrálódása, annál nagyobb bűnügyi kockázatot jelent a befogadó ország számára”.³³ Az integrációs prediktorok jól használhatók a bevándorló háttérű személyek megelőző profilozásában. Ugyanezen prediktorok megjelennek a befogadó személyek oldalán is, ott az úgynevezett integrációs elutasítás jelenik meg. Az idő szintén egy jellemző prediktor, az érkezők száma egy másik. A migráció hatására megjelenő magányos elkövető mind a bevándorló, mind a befogadó oldalon egy időben jelentkeznek. Érdemes a két prediktoregyüttest együtt vizsgálni, és az erősségüket komparatív módszerrel ütköztetni.

Konklúzió

Magyarországon a migráció jelenségének hatására magányos elkövető által elkövetett bűncselekmény nem történt. Ezen állapot változása sajnos nem kizárt. Viszont annak jelenleg nagyobb a valószínűsége, hogy belföldi személyek vagy csoportok a migráció jelenségét és annak veszélyességét zászlójukra tűzve más, a migrációt pozitív jelenségként értelmező csoportokat vagy egyéneket vegyenek célba. Ez egyes egyéneknél odáig is eljuthat, hogy már más állampolgárokat, a társadalmat vagy állami intézményeket veszélyeztető cselekményt hajtson végre. Ennek megelőzése, időben történő felismerése és a reagálás fontos állami, rendészeti, nemzetbiztonsági feladat.

A hagyományos büntetőpolitika számára, amely az elrettentésen, dogmatikai kriminálpolitikán alapul, a magányos elkövető bűnmegelőzési szempontból láthatatlan, nem érzékelhető. A büntetőpolitika, mint azt bemutattam, nem a magányos elkövetési mód megelőzésére és büntetésére lett megalkotva. Megoldás lehet a tanulmányban bemutatott megelőző vagy más néven prediktív profilozás. Amíg a profilalkotás alapvetően az ismeretlen elkövetőjű bűncselekmények lehetséges elkövetőinek beazonosítását segíti, a megelőző profilalkotás a magányos elkövető tekintetében a már megtörtént bűncselekmények, terrorcselekmények elkövetőinek egyedi pszichológiai, szociológiai, antropológiai, kriminológiai jegyeit összegyűjtve próbál olyan

³³ HALLER 2016, 100.

támpontokat adni, amelyek a lehetséges jövőbeni elkövetőket személyiségjegyeik alapján segítik beazonosítani, rámutatva a potenciális magányos elkövetőre.

Fontos azt leszögezni, hogy ez a szűrés nem működhet egy országos szintű jelzőrendszer nélkül, ahol a megfelelő szinteken tevékenykedő pedagógusok, családsegítők, pártfogó-felügyelők, rendőrök, iskolai pszichológusok, ifjúságvédők a megadott szempontok alapján a lehetséges jövőbeni elkövetőket egyenként felülvizsgálják. A magatartásukat elemezve teszik meg a következő lépéseket. Nem szabad egy pusztán csak lázadó vagy deviáns személy életét tönkretenni. Az ártatlanság vélelme itt is meg kell, hogy jelenjen. Az azonosításon kívül egyfajta proaktív stratégiát is ki lehet dolgozni a profilalkotás segítségével, mivel amennyiben a szakértő megfelelő tudással rendelkezik arról, hogy adott személyiségtípus milyen elkövetői magatartással jellemezhető, előzetesen ki tudja szűrni a potenciálisan veszélyes elemeket.³⁴ Az sajnos kijelenthető, hogy nem lehet maximális biztonságot kiépíteni. Teljesen mindegy, hogy az agresszió iránya a kisebbségekre, a sérülékeny csoportokra irányul-e, vagy vallási motivációjú. A megelőzés mindenki érdeke. A biztonság közös ügy és közös konstrukció, produktum. A jövő a mesterséges intelligenciáké, amelyek segítik a nagymintás szűrést, tehermentesítik a szakembereket. A szándékfelismerő mesterséges intelligencia kiváltja az emberi munkát, viszont a végső szót, a megállapításokat csak szakember teheti meg, a mesterséges intelligencia nem helyettesítheti az emberi szakértelmet és empátiát.

Felhasznált irodalom

- BATES, Rodger A. (2012): Dancing With Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, Vol. 4, No. 1. 1–14.
- BARABÁSI Albert László (2010): *Villanások. A jövő kiszámítható*. Budapest, Libri.
- BEAUREGARD Eric (2007): Criminal profiling: Art or science? *The Society of Notaries Public of British Columbia*, Vol. 16, No. 4. 16–17.
- BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (2017): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer Kft.
- BECCARIA, Cesare (2012): *A Bűnökről és büntetésekről*. Budapest, Attraktor Könyvkiadó.
- CLARKE, W. Ronald (1983) Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. *Crime and Justice*, Vol. 4, 225–256. DOI: <https://doi.org/10.1086/449090>
- CONNOR, Jeffrey C. – FLYNN, Carol R. (2015): *Report: Lone Wolf Terrorism*. National Security Critical Issue Task Force, Washington, Georgetown University.
- FARKAS Johanna (2016): A magányos merénylek radikalizálódása. *Acta Humana: Hungarian Centre for Human Rights Publications*, 4. évf. 5. sz. 17–31.
- FELDMAN, Matthew (2013): Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition. *Democracy and Security*, Vol. 9, No. 3. 270–286. DOI: <https://doi.org/10.1080/17419166.2013.792252>
- GILL, Paul (2015): *Lone-actor Terrorists – A Behavioural Analysis*. New York, Routledge. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315766348>

³⁴ BEAUREGARD 2007, 16–17.

- JOOSSE, Paul (2007): Leaderless Resistance and Ideological Inclusion: The Case of the Earth Liberation Front. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 19, No. 3. 351–368. DOI: <https://doi.org/10.1080/09546550701424042>
- HALLER József (2016): Migránsok agresszivitása az adatok tükrében. In Hautzinger Zoltán (szerk.) *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat.
- HOLMES, Ronald M. – HOLMES, Stephen T. (1996): *Profiling violent crimes: An investigative tool* 2nd ed. Thousand Oaks, CA, Sage Publications.
- KRUGLANSKI, Arie W. – FISHMAN, Shire (2009): Psychological Factors of in Terrorism and Counterterrorism: Individual, Group and Organizational Levels of Analysis. *Social Issues and Policy Review*, Vol. 3, No. 1., 1–44. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2009.01009.x>
- LÉVAY Miklós (2017): „Crimmigration” avagy kriminológiai kutatások a bevándorlás kriminalizálásáról. In Finszter Géza-Korinek László-Végh Zsuzsanna szerk.: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. Budapest, HVG-ORAC.
- NIJBOER, Matthijs (2012): A Review of Lone Wolf Terrorism: The Need for a Different Approach. *Social Cosmos*, Vol. 3, No. 1. 33–39.
- PANTUCCI, Raffaello (2011): *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. London, International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence.
- PÁSZTOR Attila – MITYÓK Csaba – NÉMETH Ferenc (2009): A rendvédelmi bűnügyi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 10. köt.
- SPAAIJ, Ramón (2012): *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. New York, Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-94-007-2981-0>
- SHMUELI, Galit – KOPPIUS, Otto (2010): Predictive Analytics in Information Systems Research (July 31, 2010). *Robert H. Smith School Research Paper*, No. RHS 06-138. 48. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1606674>
- SZABÓ András (1993): *Igazságosan vagy okosan?* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- SZIJÁRTÓ Livia (2014): *Különbségek az egyének és a csoportok között végzett profilozás területén*. Budapest, Terrorelhárítási Központ.
- SZIJÁRTÓ Livia (2019): *Alkalmazott pszichológiai módszerek a szélsőséges csoportok és a terrorizmus elleni harcban*. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola. Elérhető: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12581/szijarto_livia_doktori_ertekezes_2019.pdf;jsessionid=DA4E831ED3B6DFFE6E1D70C531B53DB3?sequence=1 (A letöltés dátuma: 2019. 06. 04.)
- TESSÉNYI Judit – KAZÁR Klára (2012): Szerencsejáték-vásárlási szokások vizsgálata „prediktív analitika” segítségével. *Statistikai Szemle*, 90. évf. 7–8. sz. 677–695.
- TOMPSETT, Brian C. – MARSHALL, Angus M. – SEMMENS, N. C. (2005): Cyberprofiling: Offender profiling and geographic profiling of crime on the internet. Workshop of the 1st International Conference on Security and Privacy for Emerging Areas in Communication Networks. DOI: <https://doi.org/10.1109/SECMMW.2005.1588290>

VERKUYTEN, Maykel (2016): The Integration Paradox: Empiric Evidence from the Netherlands. *The American Behavioural Scientist*, Vol. 60, No. 5–6. 583–596. DOI: <https://doi.org/10.1177/0002764216632838>

Internetes források

BEAM, Luis (1992): Leaderless Resistance. *The Seditonist*, 1992, Febr. No. 12. Elérhető: www.louisbeam.com/leaderless.htm (A letöltés dátuma: 2016. 10. 09.)

Center for Terror Analysis: The Threat from Solo Terrorism and Lone Wolf Terrorism. PET, Danmark, 2011. Elérhető: www.pet.dk/~media/Engelsk/the_threat_from_solo_terrorism_and_lone_wolf_terrorism_-_engelsk_version_pdf.ashx (A letöltés dátuma: 2016. 08. 11.)

DICKSON, Lewis W. (2015): *Lone Wolf Terrorism: a Case Study*. Malmö, Malmö University, Elérhető: <https://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/19258/Lone%20Wolf%20Terrorism%20-%20Masters%20Thesis%20-%20Lewis%20W.Dickson.pdf?sequence=2> (A letöltés dátuma: 2016. 08. 11.)

European Union Terrorism Situation And Trend Report (TE.SAT) (2016). EUROPOL, Netherlands. Elérhető: www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016 (A letöltés dátuma: 2016. 08. 10.)